

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Restauratie voorgevel Badpaviljoen, Domburg

Informatieblad

Rijksmonumenten in de omgevingsvergunning

Handleiding voor de gemeente

Inhoud

- Omgevingsvergunning per 1 oktober 2010..... pag. 2
- Wijzigingen per 1 januari 2012..... pag. 2
- Omgevingsvergunning voor rijksmonumenten ..... pag. 3
- Aanvraag ..... pag. 4
- Advies aanvragen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ..... pag. 6
- Archeologische rijksmonumenten ..... pag. 8

Deze brochure schetst de vergunningprocedure voor rijksmonumenten per 1 januari 2012 en is bestemd voor het bevoegd gezag, meestal de gemeente.

De monumentenvergunning is in 2010 samen met andere vergunningen op het gebied van bouwen, ruimtelijke ordening, veiligheid en milieu opgegaan in een integrale omgevingsvergunning. De aanvrager kan daarvoor online terecht bij één loket.

Inboeten van nieuwe natuursteen en baksteen. Remonstrantse kerk, Rotterdam

Omgevingsvergunning per 1 oktober 2010

De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is sinds 1 oktober 2010 in werking. Doel van de wet is een eenvoudige en snelle vergunningverlening en een betere dienstverlening door de overheid op het terrein van onder meer bouwen, ruimtelijke ordening en milieu. De Wabo introduceerde hiervoor de omgevingsvergunning.

De (integrale) omgevingsvergunning vervangt in totaal 25 vergunningen en toestemmingen die voorheen nodig waren voor het uitvoeren van diverse projecten. De aanvrager kan daarvoor online terecht bij één loket, het Omgevingsloket Online (OLO), en krijgt in één keer bericht over alle aspecten binnen zijn omgevingsvergunning.

Wijzigingen per 1 januari 2012

- 1 Bij vergunningplichtige ingrepen aan een monument buiten de bebouwde kom adviseren Gedeputeerde Staten alleen nog in de gevallen dat ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed adviseert ([art. 6.4 Besluit omgevingsrecht](#)).
- 2 Als voor de vergunning geen advies van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Gedeputeerde Staten nodig is, geldt de reguliere voorbereidingsprocedure van 8 weken ([art. 3.7](#) en [3.10 lid 1 onder d Wabo](#)).
- 3 Sommige werkzaamheden aan gebouwde rijksmonumenten zijn **vergunningvrij**.

→ **Let op:** deze wijzigingen zijn per 1 april 2012 in het Omgevingsloket Online doorgevoerd. Meer informatie vindt u op www.omgevingsloket.nl

Vernieuwen dakconstructie Rijksmuseum, Amsterdam

Omgevingsvergunning voor rijksmonumenten

Waarop heeft de omgevingsvergunning betrekking?

Gebouwde monumenten die zijn aangewezen door het Rijk (de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap). Daartoe rekenen we niet alleen gebouwen, maar bijvoorbeeld ook standbeelden en aangelegde monumenten zoals historische tuinen en parken. Het gaat kortweg om alle rijksmonumenten die geen archeologisch rijksmonument zijn.

De monumentenvergunning voor archeologische rijksmonumenten is niet opgenomen in de omgevingsvergunning. Deze vergunningplicht is geregeld in de Monumentenwet 1988.

Zie [Archeologische rijksmonumenten](#).

Voor welke activiteiten is een omgevingsvergunning voor rijksmonumenten nodig?

Bij

- gehele of gedeeltelijke sloop;
- verstoring (vooral aan de orde bij archeologische waarden in de ondergrond);
- verplaatsing;
- wijziging (zoals restauratie waarbij materiaal vervangen wordt en reconstructie);
- het monument in gevaar brengend of ontsierend herstel of gebruik van een gebouwd rijksmonument is een vergunning nodig ([art. 2.1 lid 1 onder f van de Wabo](#)).

Wanneer is een omgevingsvergunning niet nodig?

Bij gewoon onderhoud aan een gebouwd rijksmonument, zoals

- opschuren en schilderen in dezelfde kleur;
- vervangen van kapotte ruiten door hetzelfde type glas;
- opstoppen van rieten daken;
- vervangen van enkele dakpannen door pannen van hetzelfde type;
- bij bepaalde wijzigingen van onderdelen in het interieur die geen betrekking hebben op de monumentale waarde, het casco of de constructie.

Zie voor meer informatie

[Vergunningvrij. Informatie voor professionals.](#)

De RCE heeft ook een Informatieblad [Monumenten en beschermde gezichten. Vergunningvrije werkzaamheden](#), speciaal voor eigenaren van rijksmonumenten en eigenaren van panden in een rijksbeschermd stads- of dorpsgezicht uitgebracht.

Aanvraag

Wie beslist op de aanvraag?

In bijna alle gevallen treedt de gemeente, of beter gezegd het college van burgemeester en wethouders (B&W), op als het bevoegd gezag. Zij beslist op een aanvraag voor een omgevingsvergunning. Er zijn uitzonderingen. Bij bijvoorbeeld risicovolle projecten of ontwikkelingen met een gemeenteverstijgend belang kunnen ook Gedeputeerde Staten van de provincie of een minister het bevoegd gezag zijn. De gemeente informeert de aanvrager hierover zodra zij de vergunningaanvraag binnen krijgt en stuurt de aanvraag door.

Wat zijn de criteria voor verlening of weigering?

Bij een gebouwd rijksmonument wordt de omgevingsvergunning alleen verleend “als het belang van de monumentenzorg zich daartegen niet verzet” ([art. 2.15 Wabo](#)). Dit betekent dat een belangenafweging moet worden gemaakt. De gevolgen die de werkzaamheden hebben voor de monumentale waarden staan hierbij voorop. Het belang van het monument wordt in redelijkheid afgewogen tegen de belangen van de eigenaar en die van derden. Dit kunnen omwonenden zijn, particuliere monumentenorganisaties en historische verenigingen en ook de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Daarbij speelt ook het gebruik van het monument een rol. Niemand is gebaat bij leegstand en verval. Eigentijds gebruik van een monument moet, soms met wat creativiteit, mogelijk blijven.

Niet elke aantasting van de monumentale waarden betekent dat de omgevingsvergunning zonder meer wordt geweigerd. Maar als de omgevingsvergunning voor de werkzaamheden aan het monument niet wordt verleend, geldt dat ook voor bouw- en eventuele andere Wabo-activiteiten die daarmee samenhangen.

Welke gegevens en bijlagen zijn nodig bij de aanvraag?

Bij de aanvraag moet de eigenaar/beheerder van het rijksmonument alle documenten meesturen die noodzakelijk zijn voor een correcte beoordeling van de voorgenomen werkzaamheden. Welke documenten dat zijn, hangt af van de aard en omvang van de werkzaamheden en van het soort monument.

Er zijn algemene indieningsvereisten die betrekking hebben op alle bouwactiviteiten, ongeacht of het een monument betreft. Denk aan de indieningsvereisten uit [hoofdstuk 2](#) van de Regeling omgevingsrecht, die samenhangen met de toetsing aan het Bouwbesluit, de Bouwverordening en de Welstandsnota.

Daarnaast zijn er vereisten die specifiek te maken hebben met de monumentale waarden van een rijksmonument. Denk aan bouwhistorische, bouwkundige, cultuurhistorische en archeologische rapporten. De indieningsvereisten specifiek voor rijksmonumenten zijn te vinden in [hoofdstuk 5](#) van de Regeling omgevingsrecht.

Bij onvolledige vergunningaanvragen stuurt het bevoegd gezag – meestal de gemeente – de aanvrager een verzoek om aanvulling, met een beroep op [art. 4:5](#) van de Algemene wet bestuursrecht.

Een complete aanvraag moet een duidelijk beeld geven van de huidige en toekomstige situatie én van de gevolgen voor de monumentale waarden. Als de monumentale waarden van een gebouw (of bijvoorbeeld een historische tuin) niet duidelijk omschreven zijn, adviseert de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek te laten uitvoeren. Zo'n onderzoek geeft inzicht in de gevolgen van de voorgenomen werkzaamheden voor de monumentale waarden. Denk aan:

- verlies van authenticiteit (bouw)materiaal;
- wijziging van de gevels;
- verandering van de inwendige structuur en afwerking;
- wijziging van de (hoofd)vorm;
- wijziging van een beschermd (tuin)aanleg, bijvoorbeeld het kappen van monumentale bomen, het verleggen van een belangrijke padenstructuur, of het dichtzetten van een zichtas.

Extra voorschriften

Het bevoegd gezag kan in het belang van de monumentenzorg extra voorschriften verbinden aan een omgevingsvergunning. Zo kan ze de aanvrager verplichten bouwhistorische expertise in te schakelen vóór en tijdens de werkzaamheden ([art. 2.22 lid 2](#) en [2.15 Wabo](#)).

Vooroverleg

Bij werkzaamheden aan rijksmonumenten kan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed vooroverleg adviseren tussen de aanvrager en het bevoegd gezag, c.q. de gemeente. De meeste gemeenten vermelden op hun website de mogelijkheid van vooroverleg en de (eventueel) daaraan verbonden kosten. Tijdens dit overleg krijgt de aanvrager precies te horen met welke voorschriften hij rekening moet houden, welke stukken hij moet overleggen en of de aanvraag kans van slagen heeft. Zo'n vooroverleg bespoedigt de voortgang en kan teleurstellingen voorkomen. De gemeente kan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed vragen aan dit overleg deel te nemen. Bij specialistisch advies kan de gemeente ook eerder met de Rijksdienst contact opnemen.

Wie adviseert de gemeente bij de aanvraag?

Bij een aantal ingrepen aan een rijksmonument is de gemeente verplicht om advies in te winnen.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed adviseert namens de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bij activiteiten die ingrijpende gevolgen (kunnen) hebben voor de monumentale waarden. Het gaat dan om:

- sloop van het monument of een deel daarvan voor zover van ingrijpende aard;
- ingrijpende wijziging van het monument of een belangrijk deel daarvan, voor zover de gevolgen voor de monumentale waarde vergelijkbaar zijn met die van gedeeltelijke sloop van ingrijpende aard;
- reconstructie van het rijksmonument of een belangrijk deel daarvan, waarbij het monument wordt teruggebracht in een (veronderstelde) eerdere staat; of
- wijziging van het monument of een belangrijk deel daarvan als gevolg van een functiewijziging.

Meer uitgewerkte voorbeelden zijn te vinden in het [dossier omgevingsvergunning](#) op de website van de Rijksdienst

Bij deze ingrepen geldt de uitgebreide voorbereidingsprocedure van 26 weken. (formeel 6 maanden: [art. 3.10 lid 1 onder d Wabo](#) en [art. 3:18 lid 1 Awb](#)).

Verder adviseert/adviseren:

- de gemeentelijke monumentencommissie bij alle vergunningplichtige ingrepen ([art. 15 Monumentenwet 1988](#));
- Gedeputeerde Staten bij vergunningplichtige ingrepen als het monument buiten de bebouwde kom ligt en ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om advies moet worden gevraagd.

Hoeft alleen de gemeentelijke monumentencommissie te adviseren, dan geldt de reguliere voorbereidingsprocedure van 8 weken.

Op welk moment wint de gemeente advies in?

Bij de reguliere voorbereidingsprocedure van 8 weken vraagt de gemeente de gemeentelijke monumentencommissie om advies over de aanvraag. Eventuele belanghebbenden kunnen meestal door bezwaar te maken tegen het besluit hun zienswijze naar voren brengen.

Bij de uitgebreide voorbereidingsprocedure van 26 weken kan de gemeente advies inwinnen over de aanvraag zelf en over het ontwerpbesluit op de aanvraag. Bij rijksmonumenten raadt de Rijksdienst aan de adviseurs al in te schakelen bij de aanvraag. De gemeente kan dan alle adviezen meenemen in het ontwerpbesluit. Dit verkleint het risico dat het ontwerpbesluit sterk moet worden aangepast naar aanleiding van het advies. Bovendien verloopt de procedure sneller, doordat de adviseurs tegelijkertijd in actie komen en niet na elkaar.

De adviestermijn van maximaal 8 weken gaat in op de datum van het adviesverzoek via het Omgevingsloket Online, mits alle relevante stukken zijn bijgevoegd. Dit zijn alle stukken die noodzakelijk zijn voor de beoordeling van de aanvraag dan wel het ontwerpbesluit.

Als het ontwerpbesluit ter inzage ligt, kan iedereen – burens, belangengroepen en de aanvrager zelf als hij het niet eens is met het voorgenomen besluit – daar binnen 6 weken op reageren in een 'zienswijze'. Ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kan een zienswijze indienen namens de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Op basis van al deze inbreng stelt de gemeente een definitief besluit op.

Vervangen kerkvloer Nederlands-hervormde kerk, Hummelo

Advies aanvragen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Adviesaanvragen, (ontwerp)besluiten en andere Wabo-documentatie bestemd voor de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kunt u aanleveren via het Omgevingsloket Online (OLO). Slechts in uitzonderingsgevallen via e-mail (omgevingsvergunning@cultureelerfgoed.nl) of analoog (Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort). Vermeld altijd het onderwerp en rijksmonumentnummer.

Adviesaanvragen

Zodra voor een vergunningaanvraag in het OLO een Wabo-coördinator is toegewezen, kan deze de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed aanwijzen als adviseur. De Rijksdienst is te vinden als adviesorganisatie onder het kopje 'Rijk' en vervolgens 'Ministerie van OCW' in het OLO.

→ **Let op:** wijs de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed niet als behandelaar aan in het OLO. De dienst kan de aanvraag dan niet openen.

Zodra de gemeente de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed als adviseur voor een afzonderlijke vergunningaanvraag heeft aangewezen, krijgt de dienst daarvan automatisch bericht via het OLO. Een medewerker van de Rijksdienst downloadt vervolgens de stukken uit het OLO.

→ **Let op:** voegt u als bevoegd gezag na de adviesaanvraag nog relevante documenten, zoals gewijzigde tekeningen, toe in het OLO, attendeer de Rijksdienst hier dan op via e-mail (omgevingsvergunning@cultureelerfgoed.nl), met vermelding van de betreffende bijlagen. De Rijksdienst krijgt hiervan namelijk niet automatisch bericht via het OLO.

Stukken voor vooroverleg / conceptaanvragen

In de huidige versie van het OLO kan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed nog geen stukken met betrekking tot vooroverleg en conceptaanvragen downloaden. Stuur deze stukken dus via e-mail (omgevingsvergunning@cultureelerfgoed.nl) of analoog.

Analoge stukken

De gemeente kan adviesaanvragen in uitzonderingsgevallen analoog bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed indienen; doe dit in enkelvoud. Zijn de stukken digitaal beschikbaar, dan ontvangt de Rijksdienst de aanvraag graag via het OLO.

Ontwerp- en definitieve besluiten

De gemeente is verplicht de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een afschrift van het ontwerpbesluit en van het definitieve besluit te sturen met daarbij alle stukken die relevant zijn voor de beoordeling van het besluit. Heeft de Rijksdienst vooraf een advies uitgebracht over de vergunningaanvraag of het ontwerpbesluit, dan kan de gemeente het besluit via het OLO naar de dienst zenden. Was de

Vervangen consoles en demontage lijst, Paleis op de Dam, Amsterdam

Rijksdienst niet als adviseur bij de aanvraag betrokken, dan is verzending via het OLO niet mogelijk. De gemeente moet het besluit dan via e-mail (omgevingsvergunning@cultureelerfgoed.nl) of analoog sturen, onder vermelding van het rijksmonumentnummer.

Welke rol heeft de gemeente bij kerkelijke monumenten?

Bij kerkelijke monumenten neemt de gemeente geen beslissing op de vergunningaanvraag voordat overleg is gevoerd met de eigenaar ([art. 3.2a Wabo](#)).

Kerkelijke monumenten zijn een afzonderlijke categorie vanwege de godsdienstvrijheid, verankerd in de Grondwet. Om de zorgvuldigheid ten aanzien van de godsdienstvrijheid te garanderen, is voorgeschreven dat de gemeente bij de besluitvorming een actieve houding dient in te nemen ten opzichte van een eigenaar van een kerkelijk monument.

In die gevallen dat wezenlijke belangen van het belijden van de godsdienst of levensovertuiging in het kerkelijk monument in het geding zijn, neemt de gemeente geen beslissing op een vergunningaanvraag zonder overeenstemming met de eigenaar. Dit speelt vooral ten aanzien van veranderingen in het interieur als gevolg van wijzigingen in de liturgie. Er moet dus niet alleen overleg plaatsvinden met de eigenaar, maar er moet tussen de eigenaar en de gemeente ook overeenstemming zijn.

Indien de reguliere voorbereidingsprocedure van toepassing is, zoals bij de meeste wijzigingen in verband met de liturgie, en geen overeenstemming wordt bereikt, wordt de vergunning van rechtswege verleend na het verstrijken van de (al dan niet verlengde) beslistermijn. In het geval van een verstrekkende ingreep waarbij de uitgebreide voorbereidingsprocedure van toepassing is, zoals bij sloop en verwijdering van het gehele vaste bankenplan, kan bij het uitblijven van overeenstemming een impasse ontstaan. De uitgebreide voorbereidingsprocedure kent immers geen van rechtswege vergunningverlening. Het komt in de praktijk overigens niet vaak voor dat partijen niet tot overeenstemming kunnen komen.

Herstel verzakking Lambertuskerk, Maastricht

Bij buitengebruikstelling van een kerkelijk monument is het overeenstemmingsvereiste overigens niet van toepassing, omdat er dan geen sprake meer is van het belijden van godsdienst of levensovertuiging.

Wanneer valt het besluit op de aanvraag en wanneer is bezwaar mogelijk?

Reguliere voorbereidingsprocedure

- De gemeente beslist binnen 8 weken op de aanvraag.
- De procedure kan maximaal met 6 weken verlengd worden.
- Bij termijnoverschrijding wordt de vergunning automatisch van rechtswege verleend.
- De vergunning treedt in werking een dag na afloop van de bezwaartermijn (6 weken na bekendmaking van het besluit aan de aanvrager).
- Een eventueel bezwaar schort de werking van de vergunning niet op; dat kan alleen als de gemeente bij de rechtbank om een voorlopige voorziening vraagt. Zo niet, dan kan de aanvrager beginnen met de werkzaamheden terwijl het bezwaar nog loopt.

Uitgebreide voorbereidingsprocedure

- De gemeente beslist binnen 26 weken op de aanvraag.
- De procedure kan maximaal 6 weken worden verlengd bij ingewikkelde en omstreden onderwerpen.
- Bij termijnoverschrijding wordt de vergunning niet automatisch van rechtswege verleend. Wel kan de aanvrager de rechter inschakelen bij het uitblijven van een beslissing. Deze kan de gemeente dan een dwangsom opleggen.
- De vergunning treedt in werking een dag na afloop van de bezwaartermijn (6 weken na bekendmaking van het besluit aan de aanvrager).
- Een eventueel beroep schort de werking van de vergunning niet op; dat kan alleen als de gemeente (of ander bevoegd gezag) bij de rechtbank om een voorlopige voorziening verzoekt. Anders kan de aanvrager beginnen met de werkzaamheden terwijl het beroep nog loopt.

Wie ziet toe op handhaving en houdt toezicht op de vergunningplicht?

De gemeente is verantwoordelijk voor toezicht en handhaving van de omgevingsvergunning(splacht).

Wie werkzaamheden aan een monument verricht zonder verplichte vergunning pleegt een economisch delict en is strafbaar volgens de Wet op de economische delicten ([art. 1a onder 2° Wed](#)). Uiteraard is ook het beschadigen of vernielen van een monument strafbaar.

Tijdelijk afnemen kop Molen C, Alkmaar

Archeologische rijksmonumenten

De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) regelt de bescherming van archeologische waarden, met uitzondering van archeologische rijksmonumenten. De laatste vallen, net als voorheen, onder het vergunningstelsel van de Monumentenwet 1988.

Voor ingrepen aan archeologische rijksmonumenten moet een archeologische monumentenvergunning worden aangevraagd. Voor deze monumentenvergunning is en blijft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het bevoegd gezag. De aanvraag moet worden ingediend bij de gemeente, die hem direct doorstuurt naar de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Deze beoordeelt de aanvraag namens de minister.

De invoering van de Wabo heeft nauwelijks gevolgen gehad voor het vergunningstelsel van de archeologische rijksmonumenten. De procedure is vrijwel gelijk gebleven.

Als bij werkzaamheden zowel een omgevingsvergunning als een archeologische monumentenvergunning nodig is, treedt de omgevingsvergunning pas in werking als ook de archeologische monumentenvergunning in werking treedt. De aanvraag voor een archeologische monumentenvergunning leidt namelijk vaak tot wijzigingen in het oorspronkelijke plan, en dat heeft weer gevolgen voor de mogelijkheid een omgevingsvergunning te krijgen.

→ **Tip:** Vraag eerst een archeologische monumentenvergunning aan en dan een omgevingsvergunning.

Het is belangrijk om voor een archeologische monumentenvergunning in een vroeg stadium vooroverleg te hebben met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de gemeente. Tijdens dit overleg hoort de aanvrager met welke bepalingen en extra voorschriften hij rekening moet houden, welke stukken hij moet overleggen en of de aanvraag kans van slagen heeft. Zo'n vooroverleg kan vertraging in de procedure, onnodige kosten en teleurstellingen voorkomen.

Meer informatie over de aanvraagprocedure voor een archeologische monumentenvergunning staat op de site van de [Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#).

Colofon

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421 | fax 033 – 421 7 799

InfoDesk:
033 - 421 7 456
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

Mei 2012